

Juli 2024

Genoteerd

De groepsvrijstelling van
art. 2:403 BW

loyensloeff.com

Nummer 163

In deze uitgave

1. Introductie. [Lees hier >](#)
2. Rechtsvormen. [Lees hier >](#)
3. Groepsbegrip. [Lees hier >](#)
4. Vereisten voor de toepassing van de groepsvrijstelling. [Lees hier >](#)
5. Groepsvrijstelling mag niet worden toegepast. [Lees hier >](#)
6. Sancties bij ontoereikende 403-verklaring. [Lees hier >](#)
7. Intrekking van de 403-verklaring. [Lees hier >](#)
8. Beëindigen van de overblijvende aansprakelijkheid. [Lees hier >](#)
9. Fiscale aspecten van de groepsvrijstelling. [Lees hier >](#)

Over Loyens & Loeff

De groepsvrijstelling van art. 2:403 BW

1. Introductie

De groepsvrijstelling van art. 2:403 Burgerlijk Wetboek (**BW**) is een veel gebruikte vrijstelling in het jaarrekeningenrecht. Dat is begrijpelijk. Dit artikel regelt namelijk dat een tot een groep behorende rechtspersoon bij het voldoen aan de daarin opgesomde voorwaarden is vrijgesteld van het opmaken en publiceren van een jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

In deze bijdrage van Genoteerd wordt ingegaan op de groepsvrijstelling van art. 2:403 BW. Wat houdt de vrijstelling in, door wie en wanneer kan hij worden toegepast en wat zijn de voorwaarden voor de toepassing? Daarna wordt de beëindiging van de toepassing van de groepsvrijstelling behandeld. Tot slot zullen de fiscale aspecten van de toepassing van de groepsvrijstelling worden besproken.

2. Rechtsvormen

Het Nederlandse jaarrekeningenrecht is grotendeels opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW. Titel 9 Boek 2 BW is van toepassing op de naamloze vennootschap, de besloten vennootschap, de onderlinge waarborgmaatschappij en in sommige gevallen op de commerciële stichting en de vereniging.¹ Naast deze rechtspersonen, is Titel 9 Boek 2 BW ook van toepassing op de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap

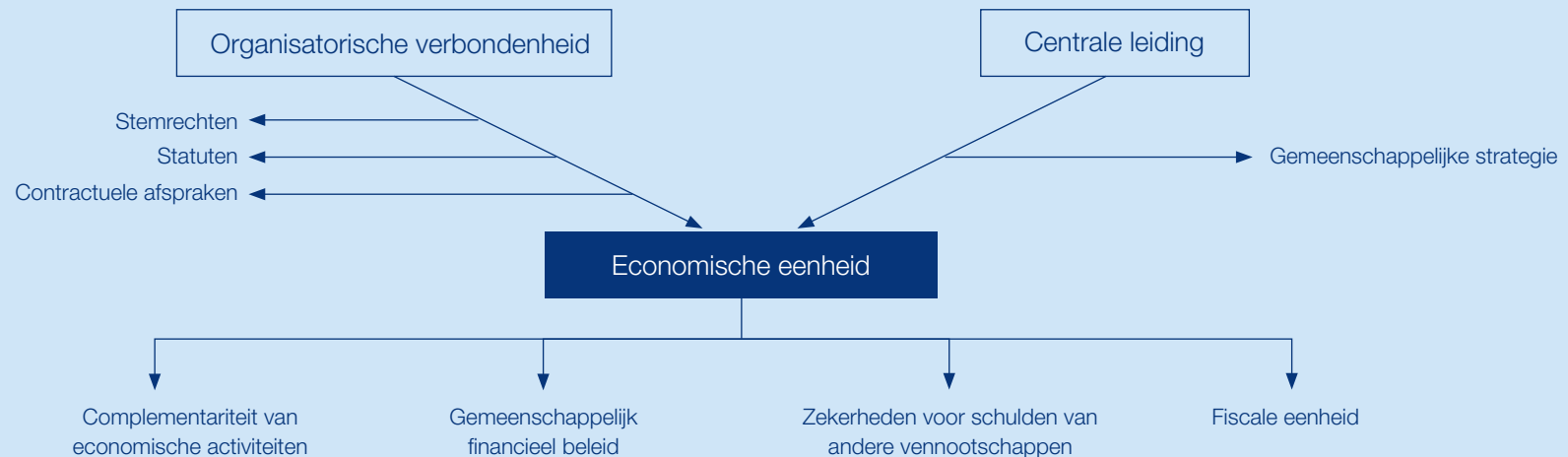
waarvan alle vennoten die volledig jegens schuldeisers aansprakelijk zijn voor de schulden, kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn.² Deze categorie rechtspersonen en vennootschappen komen daarom in aanmerking voor de toepassing van de groepsvrijstelling, indien zij onderdeel uitmaken van een groep.

3. Groepsbegrip

Art. 2:403 BW begint met de woorden “Een tot een groep behorende rechtspersoon behoeft de jaarrekening niet overeenkomstig de voorschriften van deze titel in te richten (...)”. Een groep is gedefinieerd in art. 2:24b BW: “Een groep is een economische eenheid waarin rechtspersonen en vennootschappen organisatorisch zijn verbonden. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen en vennootschappen die met elkaar in een groep zijn verbonden.”

Om vast te stellen welke juridische entiteiten en ondernemingen kwalificeren als groepsmaatschappijen, spelen de volgende drie elementen een rol: (i) economische eenheid, (ii) organisatorische verbondenheid en (iii) centrale leiding. Het derde element staat niet in de wet, maar kan worden afgeleid uit de wetsgeschiedenis en wordt ook vermeld in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. In figuur 1 op pagina 4 is de verbinding tussen deze drie elementen te zien.

1. Indien zij een bepaalde omzetgrens behalen.
2. Art. 2:360 BW.

Figuur 1

Organisatorische verbondenheid

Dit element gaat over de macht om te controleren. De eenvoudigste vorm hiervan is het bezit van de meerderheid van de stemrechten. Een minderheidsbelang dat wordt gesteund door benoemingsrechten in de statuten of een aandeelhoudersovereenkomst, met betrekking tot de meerderheid van de bestuursleden, zal echter ook beslissende zeggenschap (en daarmee organisatorische verbondenheid) met zich meebrengen.

Centrale leiding

Dit element geeft de feitelijke controle weer. Wordt de mogelijkheid om controle uit te oefenen ook daadwerkelijk benut? Zonder centrale leiding kan de organisatorische verbondenheid namelijk niet leiden tot een economische eenheid. Centrale leiding bestaat als er in zekere mate een gemeenschappelijke strategie wordt gevolgd, en een hiërarchie die het mogelijk maakt om die strategie door te voeren en af te dwingen. De

concernleiding zal een concernstrategie vaststellen en op basis daarvan een concernbeleid ontwikkelen. Dat concernbeleid dient vervolgens te worden uitgevoerd door de onderliggende werkmaatschappijen, hetgeen door de concernleiding wordt gecontroleerd en gecoördineerd. op basis waarvan het beleid van de groepsmaatschappijen wordt gepland, gecoördineerd en bewaakt. Indicatie van centrale leiding is een gecentraliseerd plannings- en controlesysteem.

Economische eenheid

Van een economische eenheid is sprake wanneer tussen de in een groep verbonden rechtspersonen een economische samenhang bestaat. Indicaties voor het bestaan van een economische eenheid zijn: complementaire aard van economische activiteiten, gemeenschappelijk financieel beleid, fiscale eenheid en kredietfaciliteit met zekerheden over en weer.

Het groepsbegrip moet vanuit de feitelijke situatie worden bekeken. Er wordt niet alleen aangehaakt bij juridische criteria, maar bij de bedrijfseconomische werkelijkheid. Of sprake is van een groepsrelatie hangt er vanaf of een rechtspersoon feitelijk beleidsbepalend is in een andere beleidsafhankelijke maatschappij.³

4. Vereisten voor de toepassing van de groepsvrijstelling

4.1 De 403-verklaring

De belangrijkste voorwaarde voor de toepassing van de groepsvrijstelling is dat een consoliderende entiteit zich schriftelijk hoofdelijk aansprakelijk dient te stellen voor schulden uit rechtshandelingen van haar groepsmaatschappij, deze verklaring wordt de '403-verklaring' genoemd. In deze bijdrage duiden we de consoliderende entiteit aan met de term 'moedermaatschappij'. Dit hoeft niet altijd de directe moedermaatschappij te zijn maar kan ook de uiteindelijke topholding zijn als er op dat niveau geconsolideerd wordt. De 403-verklaring dient bij het handelsregister te worden gedeponerd, zodat voor schuldeisers en andere gebruikers van de jaarrekening kenbaar is dat deze verklaring is afgegeven en dat gebruik gemaakt wordt van de groepsvrijstelling. Het grote voordeel van het toepassen van de groepsvrijstelling is dat de groepsmaatschappij (de vrijgestelde rechtspersoon) geen jaarrekening meer hoeft op te maken en te publiceren conform Titel 9 Boek 2 BW. Voor het gebrek aan inzicht in de jaarrekening van de vrijgestelde rechtspersoon, krijgen schuldeisers en andere gebruikers van de jaarrekening een hoofdelijke aansprakelijkheid terug. Daarnaast hebben zij inzicht in de geconsolideerde jaarrekening van de gehele groep.

Een 403-verklaring is een eenzijdig ongerichte rechtshandeling van de moedermaatschappij. Dat betekent dat er geen specifieke rechtsbetrekking tussen bepaalde partijen mee wordt aangeduid. Deze rechtshandeling kan echter wel

verbintenissen scheppen voor de moedermaatschappij. Het rechtsgevolg van het afgeven van de 403-verklaring is dat de moedermaatschappij namelijk rechtstreeks gebonden is tegenover iedere schuldeiser die een rechtshandeling is aangegaan met de vrijgestelde rechtspersoon en hier een beroep op doet. Voordat de moedermaatschappij een 403-verklaring afgeeft dient de moedermaatschappij hierover advies te vragen aan haar ondernemingsraad (als die is ingesteld).⁴

De omvang van de aansprakelijkheid van de moedermaatschappij wordt bepaald door de tekst van de 403-verklaring en niet aan de hand van de wettekst van art. 2:403 lid 1 sub f BW. Belangrijk is daarom dat een moedermaatschappij niet te veel, maar ook niet te weinig aansprakelijkheid op zich neemt. Verbintenisrechtelijk gezien staat het de moedermaatschappij namelijk vrij om te verklaren wat zij wil, echter kan een beperking van de aansprakelijkheid ten opzichte van het vereiste in art. 2:403 lid 1 sub f BW ertoe leiden dat de groepsvrijstelling niet had mogen worden toegepast, omdat dan niet aan het betreffende vereiste is voldaan. Slechts wanneer de tekst van de 403-verklaring toereikend is, kan jaarrekeningrechtelijk vrijstelling verkregen worden voor het opmaken en publiceren van de jaarrekening conform Titel 9 Boek 2 BW.

Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen de materiële reikwijdte en de temporele reikwijdte van de 403-verklaring. De temporele reikwijdte is het tijdvak waarbinnen rechtshandelingen die zijn verricht en de daaruit voortvloeiende schulden gedekt moeten zijn door de hoofdelijke aansprakelijkheid van de 403-verklaring. De heersende leer in de literatuur is dat zowel schulden die op het moment van deponering van de 403-verklaring al bestaan, als de schulden die ontstaan na deponering van de 403-verklaring gedekt moeten zijn door de 403-verklaring. Het is daarom van belang dat uit de tekst van de 403-verklaring blijkt dat ook bestaande schulden onder de 403-verklaring vallen.

3. Zie Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 217.202.

4. Art. 25 lid 1 sub j Wet op de ondernemingsraden.

De materiële reikwijdte ziet op welk type schulden er onder de reikwijdte van de 403-verklaring dienen te vallen. Op basis van de wettekst zijn dit schulden die voortvloeien uit rechtshandelingen. Schulden uit de wet vallen hier niet onder. Denk hierbij bijvoorbeeld aan schulden voortvloeiend uit een onrechtmatige daad, niet-contractuele boetes, onverschuldigde betaling, zaakwaarneming, verschuldigde belastingen en sociale verzekeringspremies. De 403-verklaring hoeft niet te zien op deze schulden. Schulden die ontstaan door bijvoorbeeld vernietiging of ontbinding van een rechtshandeling vallen wel onder de 403-verklaring, aangezien het ontstaan hiervan voortvloeit uit een rechtshandeling. Echter is - zoals eerder aangegeven - de tekst van de verklaring leidend voor de uitleg daarvan. Als de 403-verklaring ruimer is opgesteld dan nodig en bijvoorbeeld vermeldt: "Rechtspersoon X stelt zich hoofdelijk aansprakelijk voor alle schulden van dochter Y.....", dan is Rechtspersoon X – waarschijnlijk onbedoeld – ook hoofdelijk aansprakelijk voor alle schulden van dochter Y, inclusief schulden uit de wet. Voor de toepassing van de groepsvrijstelling is dit niet nodig. Het tegenovergestelde komt ook voor, namelijk een te krappe materiele reikwijdte. Een te krappe materiele reikwijdte heeft tot gevolg dat de moedermaatschappij verbintenisrechtelijk aansprakelijk is op basis van de geformuleerde tekst in de verklaring, maar dat de jaarrekeningrechtelijke vrijstelling niet mag worden toegepast.

Daarnaast geldt dat de aansprakelijkheid die de moedermaatschappij op zich moet nemen een hoofdelijke aansprakelijkheid is. Deze woorden moeten dus ook duidelijk uit de tekst van de 403-verklaring blijken. In de praktijk komt voor dat er in de 403-verklaring is opgenomen dat de moedermaatschappij zich bijvoorbeeld 'garant stelt' voor schulden uit rechtshandelingen van de vrijgestelde entiteit. Garantstelling heeft een subsidiair karakter, waardoor deze het gebruik hiervan in een 403-verklaring een té beperkte scope van aansprakelijkheid inhoudt. Met als gevolg dat de groepsvrijstelling niet mag worden toegepast. Doordat de omvang van de aansprakelijkheid van de moedermaatschappij

wordt bepaald door de tekst van de 403-verklaring, is deze garantstelling verbintenisrechtelijk wel ontstaan. Hoewel dit waarschijnlijk een onbedoelde garantstelling is, indien er geen jaarrekeningrechtelijke vrijstelling tegenover staat.

Hoofdelijke aansprakelijkheid is een vergaande vorm van aansprakelijkheid en kan verstrekkende gevolgen hebben. Zowel de moedermaatschappij als de vrijgestelde rechtspersoon zijn hoofdelijk verbonden schuldenaren en zijn daarmee voor de gehele schuld en direct aansprakelijk. Voor een schuldeiser heeft dit natuurlijk voordelen. Hij kan kiezen of hij de moedermaatschappij of de vrijgestelde rechtspersoon aanspreekt. De moedermaatschappij moet daarom niet te lichtzinnig overgaan tot het afgeven van een 403-verklaring. Ondanks dat de moedermaatschappij centrale leiding kan uitoefenen over de vrijgestelde rechtspersoon, betekent dit niet dat zij controle heeft over of meekijkt met alle rechtshandelingen die de vrijgestelde rechtspersoon aangaat en de daaruit voortvloeiende schulden.

De moedermaatschappij dient in de geconsolideerde jaarrekening te vermelden dat er een 403-verklaring is afgegeven voor de vrijgestelde rechtspersoon.⁵

4.2 Summiere jaarrekening

Bij toepassing van de groepsvrijstelling hoeft de vrijgestelde rechtspersoon haar jaarrekening niet overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW in te richten en te publiceren. Zij dient echter op grond van sub a van art. 2:403 BW nog steeds een jaarrekening op te maken. Deze jaarrekening is echter zeer summier. De balans van deze summiere jaarrekening dient slechts de som van de vaste activa, de vlottende activa het eigen vermogen, aangehouden voorzieningen en de schulden te vermelden. De winst-en-verliesrekening dient slechts het resultaat van de gewone bedrijfsvoering na belastingen en het saldo van overige baten en lasten na belastingen te vermelden. Toelichting is niet vereist, evenals het toevoegen van overige gegevens (waaronder de accountantsverklaring) en het bestuursverslag.

5. Art. 2:414 lid 5 BW.

Deze jaarrekening hoeft niet openbaar gemaakt te worden bij het handelsregister en is derhalve louter een interne jaarrekening.

De regels uit andere delen van Boek 2 BW blijven van toepassing. Zo is er geen sprake van een vrijstelling van de boekhoudplicht.⁶ Ook dient het bestuur van de vrijgestelde rechtspersoon binnen de daarvoor geldende termijnen de summier jaarrekening op te maken, te ondertekenen en moet het daartoe bevoegde orgaan de jaarrekening vaststellen. Voor een BV en een NV⁷ betekent dit dat het bestuur na afloop van het boekjaar vijf maanden te tijd heeft de jaarrekening op te maken. De algemene vergadering kan deze termijn met vijf maanden verlengen wegens bijzondere omstandigheden. Hierna dient het bestuur (en commissarissen indien die er zijn) de jaarrekening te ondertekenen en aan de algemene vergadering ter inzage te leggen. De algemene vergadering dient de jaarrekening vervolgens vast te stellen. De wet geeft hier geen termijn voor, maar uit art. 2:394 lid 2 BW kan worden afgeleid dat de algemene vergadering hier twee maanden de tijd voor heeft en dat dit in ieder geval binnen twaalf maanden na afloop van het boekjaar dient te gebeuren.⁸

Indien er een ondernemingsraad is ingesteld, dient de summier jaarrekening aan de ondernemersraad te worden verstrekt. Hetzelfde geldt voor de geconsolideerde jaarrekening van de moedermaatschappij.⁹

4.3 Instemming aandeelhouders

Ieder jaar moeten de leden of aandeelhouders van de vrijgestelde rechtspersoon schriftelijk instemmen met de toepassing van de groepsvrijstelling, aangezien hen door toepassing

van de vrijstelling informatie over de financiële stand van zaken van de rechtspersoon wordt onthouden. Voor de instemming is unanimititeit vereist. Alle directe individuele aandeelhouders of leden van de vennootschap moeten hun instemming verlenen. Dit zal in de meeste groepen geen probleem zijn, indien alle aandelen in de vrijgestelde rechtspersoon door één moedermaatschappij of uiteindelijke topholding worden gehouden. Echter kan het lastiger zijn in situaties wanneer er bijvoorbeeld aandelen aan werknemers zijn toegekend of er enkele andere minderheidsaandeelhouders zijn. Er is niet voorzien in een oplossing voor het geval niet alle aandeelhouders bereikt kunnen worden. Het onbereikbaar zijn van één enkele aandeelhouder heeft dus tot gevolg dat de groepsvrijstelling niet kan worden toegepast. De ratio hierachter kan zijn dat de groepsvrijstelling niet is bedoeld voor openbare vennootschappen. Ook aandeelhouders zonder stemrecht dienen hun instemming te verlenen.

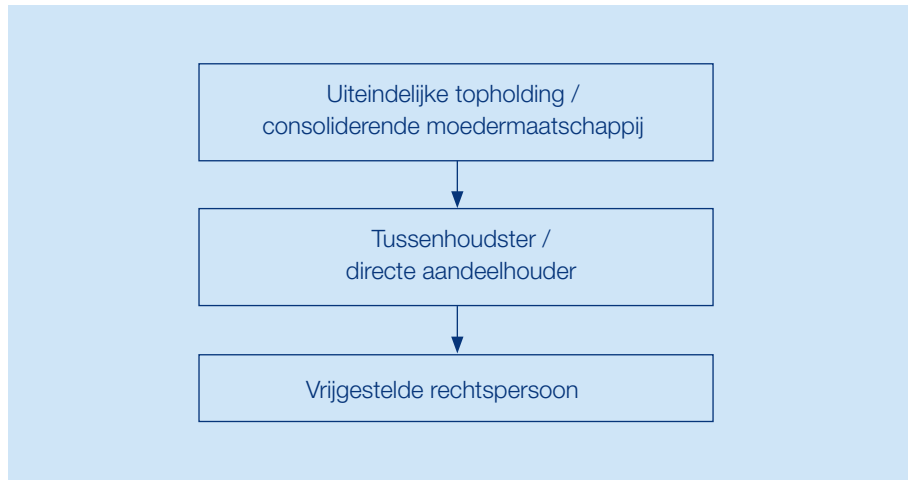
In de praktijk blijkt het soms wel eens mis te gaan als er in een structuur met een uiteindelijke topholding ook tussenhoudsters zitten. Een zeer versimpeld voorbeeld is hieronder opgenomen. In deze structuur wordt de geconsolideerde jaarrekening opgemaakt door de uiteindelijke topholding. Dit is ook de entiteit die de 403-verklaring dient af te geven. De instemmingsverklaring moet worden afgegeven door de directe aandeelhouder, zijnde de tussenhoudster. In de praktijk gebeurt het dat de uiteindelijke topholding óók de instemmingsverklaring afgeeft. Of andersom: dat de niet consoliderende tussenhoudster de 403-verklaring heeft afgegeven. In beide gevallen is het gevolg dat de groepsvrijstelling niet mag worden toegepast, maar dat er wel een hoofdelijke aansprakelijkheid is ontstaan.

6. Geregeld in art. 2:10 BW.

7. Voor BV's en NV's waarvan aandelen genoteerd zijn aan een gereglementeerde markt, geldt een (niet verlengbare) termijn van 5 maanden op grond van art. 5:25c Wet op het financieel toezicht. Echter kwalificeert een dergelijke beursgenoteerde BV of NV als organisatie van openbaar belang, waardoor de groepsvrijstelling niet kan worden toegepast. Zie paragraaf 5.

8. Art. 2:394 lid 3 BW. Dit artikel ziet op de openbaarmaking van de jaarrekening door deponering hiervan bij het handelsregister. Dit artikel is niet van toepassing als de groepsvrijstelling wordt toegepast, maar er kan aangesloten worden bij dit artikel voor de termijn waarbinnen de algemene vergadering de summier jaarrekening dient vast te stellen.

9. Art. 31a lid 2 en 3 Wet op de ondernemingsraden.

Waar de 403-verklaring van kracht is tot de intrekking daarvan, dient de instemming van de aandeelhouders of leden ieder jaar verkregen te worden in de periode na aanvang van het boekjaar en voor de vaststelling van de (summiere) jaarrekening. Indien er op de algemene vergadering om instemming wordt gevraagd aan de aandeelhouders of leden, is het daarom van belang om dit voor de vaststelling van de jaarrekening op de agenda te zetten. De schriftelijke instemmingsverklaring moet vervolgens worden gedeponneerd bij het handelsregister.

4.4 Financiële gegevens opgenomen in geconsolideerde jaarrekening

De financiële gegevens van de vrijgestelde rechtspersoon moeten zijn opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van de entiteit die de 403-verklaring heeft afgegeven. De geconsolideerde jaarrekening moet krachtens toepasselijk recht zijn opgemaakt conform - kort gezegd - de Europese jaarrekeningrichtlijn, EU-IFRS of de Richtlijn van toepassing

op banken, andere financiële instellingen en verzekeringsmaatschappijen. Met de woorden 'krachtens toepasselijk recht' wordt duidelijk gemaakt dat de groepsvrijstelling alleen mag worden toegepast indien de moedermaatschappij op grond van nationaal recht een van deze verslaggevingsregimes toepast. Het moet derhalve gaan om een entiteit opgericht in een van de lidstaten van de Europese Unie. Een entiteit opgericht naar het recht van een land buiten de Europese Unie kan de groepsvrijstelling niet toepassen, ook niet als een van deze voornoemde verslaggevingsstelsels vrijwillig wordt toegepast. Een geconsolideerde jaarrekening is de jaarrekening waarin de activa, passiva, baten en lasten van de rechtspersonen en vennootschappen die een groep of groepsdeel vormen en andere in de consolidatie meegenomen rechtspersonen en vennootschappen, als één geheel worden opgenomen.¹⁰ De geconsolideerde jaarrekening verschaft informatie over de groep waartoe de vrijgestelde rechtspersoon behoort. Daarmee krijgen schuldeisers en andere gebruikers van de jaarrekening inzicht in de financiële positie van de groep. De geconsolideerde jaarrekening dient een bestuursverslag te bevatten en gecontroleerd te zijn door een accountant.¹¹

4.5 Consolidatieplicht

Los van de mogelijkheid voor een vrijgestelde rechtspersoon om een summiere jaarrekening op te maken indien de betreffende moedermaatschappij (onder meer) een geconsolideerde jaarrekening opmaakt, geldt in het jaarrekeningenrecht ook een consolidatieplicht. De plicht om een geconsolideerde jaarrekening op te maken en te publiceren rust voor Nederlandse rechtspersonen allereerst op de rechtspersoon die, alleen of samen met een andere groepsmaatschappij, aan het hoofd staat van zijn groep. Daarnaast dient iedere andere rechtspersoon die lager in de groep zit, maar die in zijn (sub) groep een of meer dochtermaatschappijen heeft of andere rechtspersonen waarop hij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover hij de centrale leiding heeft (oftewel tussenhoudders) een geconsolideerde jaarrekening op te maken en te publiceren.

10. Art. 2:405 lid 1 BW.

11. Aangezien sub e van art. 2:403 lid 1 BW ten aanzien van deze stukken een taalvoorwaarde kent en deze stukken op grond van sub g e van art. 2:403 lid 1 BW gedeponneerd dienen te worden bij het handelsregister.

De consolidatieplicht wordt bepaald door het recht van het land dat op de rechtspersoon van toepassing is. Voor Nederlandse rechtspersonen betekent dat dus dat er naar Nederlands recht gekeken moet worden om vast te stellen of er een consolidatieplicht is.

Indien er op de rechtspersoon een consolidatieplicht rust, dient vastgesteld te worden van welke andere rechtspersonen en vennootschappen de financiële gegevens opgenomen dienen te worden in de geconsolideerde jaarrekening. Dit is de zogenoemde consolidatiekring. Art.2:406 lid 1 en 2 BW bepaalt dat in de geconsolideerde jaarrekening de financiële gegevens worden opgenomen van: (1) de rechtspersoon die de geconsolideerde jaarrekening opmaakt, (2) zijn dochtermaatschappijen in de groep, (3) andere groepsmaatschappijen die onder de rechtspersoon vallen (hiermee worden de groepsmaatschappijen bedoeld die niet kwalificeren als dochtermaatschappij)¹² en (4) andere rechtspersonen waarover hij overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover hij centrale leiding heeft. De consolidatiekring is derhalve uitgebreider dan het groepsbegrip, aangezien hier ook rechtspersonen onder vallen waarover geen centrale leiding wordt uitgeoefend, maar slechts overheersende zeggenschap over uitgeoefend kan worden; ongeacht of dit feitelijk gebeurt of niet. De consolidatiekring wordt bepaald door het verslaggevingsregime dat wordt toegepast. Indien de rechtspersoon de International Financial Reporting Standards (**IFRS**) toepast, dient naar de consolidatiekringregels onder IFRS gekeken te worden om erachter te komen welke entiteiten er meegeconsolideerd dienen te worden.

Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving bevatten zowel enkele vrijstellingen van de consolidatieplicht als van de consolidatiekring. Deze worden in deze bijdrage verder niet behandeld. Voor de toepassing van de groepsvrijstelling is van belang dat de moedermaatschappij de financiële gegevens van de vrijgestelde rechtspersoon opneemt in haar geconsolideerde jaarrekening.

12. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat een rechtspersoon minder dan de helft van de stemmen in de algemene vergadering kan uitoefenen, maar dat er op basis van de feitelijke situatie, bijvoorbeeld bepaalde contractuele afspraken, toch sprake is van beleidsbepalende invloed en daarmee een groepsrelatie.

13. Art. 2:398 lid 7 BW.

4.6 Taalvereiste

De geconsolideerde jaarrekening van de moedermaatschappij moet zijn opgemaakt, of zijn vertaald, in het Nederlands, Frans, Duits of Engels. De accountantsverklaring en het bestuursverslag moeten in dezelfde taal zijn opgesteld of vertaald.

4.7 Openbaarmaking van de 403-verklaring, de instemmingsverklaring en de geconsolideerde jaarrekening

De 403-verklaring dient eenmalig gedeponereerd te worden bij het handelsregister. Deze loopt vervolgens door tot de intrekking ervan. De instemmingsverklaring van de directe aandeelhouder(s) daarentegen, dient elk jaar opnieuw gedeponereerd te worden. Daarnaast dient ook jaarlijks binnen zes maanden na de balansdatum of een maand na geoorloofde latere openbaarmaking de geconsolideerde jaarrekening met bestuursverslag en accountantsverklaring gedeponereerd te worden. Ondanks dat de wet dit niet expliciet vermeld, verwijst deze balansdatum naar de balansdatum van de moedermaatschappij. Zes maanden na afloop van het boekjaar of een maand na latere openbaarmaking ziet daarmee op de deponeringstermijn van de moedermaatschappij. Met deze bepaling wordt rekening gehouden met afwijkende boekjaren of afwijkende deponeringstermijnen in andere lidstaten.

5. Groepsvrijstelling mag niet worden toegepast

De groepsvrijstelling mag niet worden toegepast door organisaties van openbaar belang. Hieronder vallen Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, banken, centrale kredietinstellingen en verzekeraars, niet zijnde een verzekeraar met beperkte risico-omvang.¹³ Via een algemene maatregel van bestuur (amvb) zijn, wegens hun omvang of functie in het maatschappelijk verkeer, ook netbeheerders, grote woningcorporaties (5000+ verhuureenheden), bepaalde instellingen voor wetenschappelijk onderzoek en

grote pensioenfondsen aangewezen als organisatie van openbaar belang.¹⁴ Dergelijke organisaties van openbaar belang kunnen uiteraard wel een 403-verklaring afgeven voor een groepsmaatschappij.

6. Sancties bij ontoereikende 403-verklaring

Wanneer een 403-verklaring ontoereikend is om te voldoen aan het wettelijke vereiste voor de toepassing van de groepsvrijstelling, bijvoorbeeld door een te beperkte temporele of materiele scope, wordt vaak ten onrechte van de groepsvrijstelling gebruik gemaakt. De moedermaatschappij en de vrijgestelde rechtspersoon zijn zich vaak niet bewust van de onbedoeld opgenomen beperking in de 403-verklaring. Er wordt dan ten onrechte geen jaarrekening conform Titel 9 Boek 2 BW opgemaakt en gepubliceerd. Zowel de (niet)-vrijgestelde rechtspersoon als de bestuurders hiervan lopen hierdoor een risico. Allereerst is het niet voldoen aan de verplichting om de jaarrekening te deponeren strafbaar gesteld als een economisch delict onder de wet op de economische delicten. Bij veroordeling van bestuurders kan er een boete opgelegd worden van maximaal €25.750, een hechtenis van ten hoogste zes maanden of een taakstraf. Bij veroordeling van de rechtspersoon kan de geldboete oplopen tot maximaal €103.000. Uit openbare bronnen valt niet op te maken hoe strikt er wordt gehandhaafd. Pas als hoger beroep wordt ingesteld naar aanleiding van een boetebesluit, wordt de beslissing op het hoger beroep gepubliceerd. De uitspraken die er te vinden zijn, zijn beperkt en de boetebedragen relatief laag. De achterliggende reden kan zijn dat er weinig wordt gehandhaafd of dat de opgelegde boetes in het merendeel worden betaald zonder daar hoger beroep tegen aan te tekenen.

Naast de strafrechtelijke aansprakelijkheid lopen bestuurders risico op persoonlijke aansprakelijkheid in faillissement voor het boedeltekort. Het niet of niet tijdig voldoen aan de naleving van de jaarrekeningsplicht kwalificeert als onbehoorlijke taakvervulling door

het bestuur. Wanneer de groepsvrijstelling niet van toepassing is, geldt in principe dat de rechtspersoon de jaarrekening wel (tijdig) had dienen te publiceren in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. Tegen de vaststelling van onbehoorlijke taakvervulling is geen tegenbewijs mogelijk. Daarnaast treedt het vermoeden in dat de onbehoorlijke taakvervulling een belangrijke oorzaak is van het faillissement. Tegen dit vermoeden is wel tegenbewijs mogelijk. Het bestuur kan dit vermoeden weerleggen door aannemelijk te maken dat andere feiten en omstandigheden dan de onbehoorlijke taakvervulling tot het faillissement hebben geleid. Als het daarin slaagt ligt het weer op de weg van de curator om aannemelijk te maken dat de onbehoorlijke taakvervulling van het bestuur mede een oorzaak van het faillissement is geweest. Een onbelangrijk verzuim wordt echter niet in aanmerking genomen. Daarbij kan worden gedacht aan een termijnoverschrijding van enkele dagen of indien er een aanvaardbare verklaring is voor het verzuim. Of daarvan sprake is hangt af van de omstandigheden van het geval. De verplichting om (tijdig) de jaarrekening te deponeren rust op het bestuur als collectief. Een individuele bestuurder kan zich mogelijk wel disculperen indien hij bewijst dat de onbehoorlijke taakvervulling door het bestuur niet aan hem te wijten is en dat hij niet nalatig is geweest in het treffen van maatregelen om de nadelige gevolgen daarvan af te wenden. Ook kan de rechter het bedrag waarvoor de bestuurders aansprakelijk zijn matigen. Voor het instellen van de vordering wordt gekeken naar het gevoerde bestuur in de periode van drie jaar voorafgaand aan het faillissement.

7. Intrekking van de 403-verklaring

Intrekking van de 403-verklaring geschiedt door het deponeren van een intrekkingverklaring bij het handelsregister. Tenzij in de intrekkingverklaring een latere datum is opgenomen, heeft een gedeponeerde intrekkingverklaring onmiddellijke werking. Na het deponeren van deze verklaring is de moedermaatschappij niet langer aansprakelijk voor de schulden voortvloeiend uit rechtshandelingen die de vrijgestelde rechtspersoon

14. Besluit aanwijzing organisaties van openbaar belang.

verricht na de intrekking. De aansprakelijkheid van de moedermaatschappij blijft wel bestaan voor schulden die voortvloeien uit rechtshandelingen die zijn verricht voordat de 403-verklaring is ingetrokken. Deze restaansprakelijkheid wordt aangeduid met de term 'overblijvende aansprakelijkheid'.

Indien de 403-verklaring wordt ingetrokken voordat de summie jaarrekening van de vrijgestelde rechtspersoon is vastgesteld, vervalt de vrijstelling van de (dan niet langer) vrijgestelde rechtspersoon en dient zij over het voorgaande boekjaar een volledige jaarrekening conform Titel 9 Boek 2 BW op te maken en te publiceren. Welke regels van Titel 9 Boek 2 BW dat precies zijn hangt af van de omvang van de rechtspersoon en het daarbij behorende jaarrekeningregime.¹⁵ Intrekking na de vaststelling van de summie jaarrekening laat toepassing van de groepsvrijstelling voor het afgelopen boekjaar wel intact. De financiële gegevens van de vrijgestelde rechtspersoon moeten dan uiteraard nog wel zijn opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van de moedermaatschappij.

In overname situaties wordt nog wel eens vergeten om de 403-verklaring in te trekken. Gevolg daarvan is dat de (verkopende) moedermaatschappij hoofdelijk aansprakelijk blijft voor schulden uit rechtshandelingen van de vrijgestelde rechtspersoon. De aansprakelijkheid eindigt dus niet automatisch indien een rechtspersoon de groep verlaat. De rechtspersoon die de groep verlaat kan geen gebruik meer maken van de groepsvrijstelling voor het boekjaar waarin hij de groep heeft verlaten. Tenzij, bij bijvoorbeeld overname, de nieuwe moedermaatschappij een 403-verklaring deponeert.

8. Beëindigen van de overblijvende aansprakelijkheid

Op grond van 2:404 lid 2 BW blijft de hoofdelijke aansprakelijkheid van de moedermaatschappij doorlopen voor schulden die na de intrekking van de 403-verklaring voortvloeien uit rechtshandelingen die de groepsmaatschappij vóór intrekking van de

403-verklaring aanging. De wet biedt de mogelijkheid om de overblijvende aansprakelijkheid te beëindigen. Daarvoor moet wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Pas wanneer aan alle voorwaarden is voldaan, wordt de overblijvende aansprakelijkheid beëindigd. De eerste voorwaarde genoemd in art. 2:404 lid 3 BW is dat de rechtspersoon niet meer tot de groep behoort. De groepsband kan op verschillende wijzen worden verbroken. Bijvoorbeeld door een overdracht van de aandelen, of omdat een juridische fusie heeft plaatsgevonden waarbij de vrijgestelde rechtspersoon is verdwenen. Verder dient een mededeling van het voornemen tot beëindigen van de overblijvende aansprakelijkheid gedeponereerd te worden bij het handelsregister en daar twee maanden ter inzage te liggen. Ook moet er twee maanden verstreken zijn nadat er een aankondiging is gedaan in een landelijk verspreid dagblad. In deze aankondiging moet worden vermeld waar de mededeling van het voornemen tot beëindiging van de overblijvende aansprakelijkheid ter inzage ligt. Tot slot kunnen schuldeisers verzet aantekenen tegen het voornemen om de overblijvende aansprakelijkheid te beëindigen. Indien er geen (tijdig) verzet is aangetekend of het verzet is ingetrokken of bij een onherroepelijke rechtelijke uitspraak ongegrond is verklaard, eindigt de overblijvende aansprakelijkheid. De verzetprocedure is opgenomen ter bescherming van schuldeisers. Indien zij nog een vordering hebben en vrezen dat de (voorheen) vrijgestelde rechtspersoon die vordering niet zal gaan of kunnen voldoen, kunnen zij verzet instellen bij de rechtbank van de woonplaats van de (voorheen) vrijgestelde rechtspersoon. De verzetstermijn is twee maanden en begint te lopen op de dag dat het voornemen tot beëindigen bij het handelsregister is gedeponereerd. Indien er verzet wordt aangetekend en dit verzet gegrond wordt verklaard, kan de schuldeiser verlangen dat aan hem zekerheid wordt verschaft ter voldoening van zijn vordering, of een andere waarborg aan hem wordt verleend. Dit zal niet nodig zijn als de (voorheen) vrijgestelde rechtspersoon in dusdanige vermogenstoestand verkeerd dat hij zelf voldoende verhaal biedt. Schuldeisers die de aankondiging of de mededeling missen en daardoor niet in verzet gaan, raken hun vorderingsrecht op de moeder uit hoofde van de overblijvende aansprakelijkheid kwijt.

¹⁵. Zie art. 2:395a t/m art. 2:397 BW.

De wet is niet geheel duidelijk over het tijdstip waarop de procedure om de aansprakelijkheid op te heffen kan worden gestart. In de literatuur bestaat discussie of voor de bovengenoemde vier vereisten sprake is van een dwingende volgorde. De vrijgestelde rechtspersoon zou dan eerst de groep moeten hebben verlaten alvorens de mededeling van het voornemen tot beëindiging van de overblijvende aansprakelijkheid kan worden neergelegd bij het handelsregister. Vooral in overnamesituaties zijn er gevallen denkbaar waar het prettig is als de overblijvende aansprakelijkheid van de verkopende moedermaatschappij wordt beëindigd op de dag dat de aandelen overgaan (closing) in plaats van twee maanden erna.

9. Fiscale aspecten van de groepsvrijstelling

Vennootschapsbelastinggevolgen

De fiscale aspecten van een 403-verklaring zijn in de jurisprudentie en literatuur beperkt aan bod gekomen.¹⁶ In het kader van het verstrekken van een garantie en hoofdelijke aansprakelijkheid in gelieerde verhoudingen is wel jurisprudentie geweest. De fiscale gevolgen daarvan worden eerst kort beschreven en vervolgens wordt ingegaan op de fiscale aspecten van een 403-verklaring.

Garanties en hoofdelijke aansprakelijkheid in gelieerde verhoudingen

Indien een vennootschap een garantie afgeeft voor schulden van een groepsmaatschappij dient te worden beoordeeld of (i) deze handeling plaatsvindt in de hoedanigheid van gelieerde partij of een onzakelijk risico wordt aanvaard als gelieerde partij, of (ii) sprake is van een zakelijke garantstelling met (on)zakelijke prijs.

Uit het Garantieprijsgevingsarrest kan worden afgeleid dat als het afgeven van een garantie of het prijsgeven daarvan een handelen van een gelieerde partij als zodanig betreft, het resultaat buiten de fiscale winstbepaling blijft en in de niet-ondernemings sfeer dient te worden afgewikkeld.¹⁷

In het kader van de aanvaarding van hoofdelijke aansprakelijkheid voor de geldverstrekking aan een gelieerde vennootschap heeft de Hoge Raad vergelijkbaar geoordeeld voor de situatie dat het een handelen van de gelieerde partij als zodanig betreft.¹⁸

Voor de beoordeling of een garantstelling of de aanvaarding van hoofdelijke aansprakelijkheid voor schulden van een groepsmaatschappij moet worden aangemerkt als het handelen *in de hoedanigheid* van gelieerde partij, dienen twee vragen te worden beantwoord.

De eerste vraag is of de handeling als zodanig een handeling is die enkel kan worden verricht in de hoedanigheid van gelieerde partij. Met andere woorden: zou er een derde partij kunnen worden gevonden die de handeling zou hebben verricht, al dan niet tegen andere voorwaarden? Een voorbeeld van een dergelijke onzakelijke handeling van een gelieerde partij is het hebben van bepaalde vormen van paraplu kredietovereenkomsten binnen een concern. Als de handeling als zodanig niet onzakelijk is, dient als tweede vraag te worden beoordeeld of een onzakelijk risico wordt genomen. Van een onzakelijk risico is sprake indien geen vergoeding of alleen een winstafhankelijke vergoeding kan worden bepaald waartegen een niet-gelieerde partij bereid zou zijn geweest eenzelfde (aansprakelijkheids)risico te aanvaarden, onder overigens dezelfde voorwaarden en omstandigheden.

16. A.C.P. Bobeldijk, 'Fiscale aspecten van de 403-verklaring', *WFR* 2012/1640; R.L.P. van der Velden & T.J.A. Hendriks, 'De onzakelijke garantstelling', *WFR* 2020/18.

17. HR 12 december 2003, ECLI:NL:HR:2003:AH8973, *BNB* 2004/265.

18. HR 1 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BW6520, *BNB* 2013/109, HR 17 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2984, *BNB* 2015/13; HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:681, *BNB* 2019/119; HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:683, *BNB* 2019/120.

Indien sprake is van een onzakelijke handeling of een onzakelijk risico, dan behoren de baten en lasten daarvan niet tot het fiscale resultaat. Zo is de afwaardering van de regresvordering die is ontstaan als gevolg van aansprakelijkheidstelling niet aftrekbaar. De afwikkeling vindt derhalve plaats in de niet-ondernemings sfeer. Als definitief vaststaat dat de gelieerde partij de regresvordering niet zal voldoen kan het verlies worden aangemerkt als een informele kapitaalstorting ('een onzakelijke handeling of risico omlaag') of een onttrekking ('een onzakelijke handeling of risico omhoog').¹⁹ Indien de gelieerde partijen provisies betalen voor de onzakelijke garantie of hoofdelijke aansprakelijkheid, zijn de lasten daarvan niet aftrekbaar en de baten niet belast.

Indien sprake is van een zakelijke garantstelling dient te worden beoordeeld of door de gelieerde partijen een zakelijke prijs voor de garantstelling wordt betaald in de zin van artikel 8b Wet Vpb 1969. Bij een onzakelijke prijs wordt de winst van de betreffende partijen gecorrigeerd. De neerwaartse aanpassing van de winst is niet altijd aftrekbaar. Bijvoorbeeld als deze aanpassing onder de reikwijdte van artikel 8ba e.v. Wet Vpb valt of als de vergoeding kwalificeert als niet-aftrekbare rente onder een specifieke renteaftrekbepaling.

Fiscale aspecten van de groepsvrijstelling

Het afgeven van een 403-verklaring is een eenzijdige handeling van een moedermaatschappij die daarmee hoofdelijk aansprakelijk wordt voor schulden die voortvloeien uit rechtshandelingen die door de vrijgestelde rechtspersoon worden verricht. Deze hoofdelijke aansprakelijkheid zal bij de moedermaatschappij in de meeste gevallen opkomen in haar hoedanigheid van (indirecte) aandeelhouder. Er is sprake van een rechtshandeling die een derde niet zou (kunnen) verrichten, waarmee de fiscale duiding buiten de winstsfeer gegeven lijkt. De gevolgen van een aansprakelijkheidsstelling zullen derhalve buiten de fiscale winstbepaling moeten blijven.

Inden de moedermaatschappij aansprakelijk wordt gesteld voor rechtshandelingen die door de vrijgestelde rechtspersoon zijn verricht en uit hoofde daarvan een betaling heeft gedaan, ontstaat voor dat bedrag een regresvordering op de betreffende vrijgestelde rechtspersoon. De afwaardering van deze regresvordering is fiscaal niet aftrekbaar. Als definitief vaststaat dat de vrijgestelde rechtspersoon de regresvordering niet zal voldoen kan het verlies worden aangemerkt als een informele kapitaalstorting door de moedermaatschappij. In de toekomst kan het verlies mogelijk middels een aftrekbaar liquidatieverlies in mindering worden gebracht op de fiscale winst van de moedermaatschappij.

De vrijgestelde rechtspersoon zal in de praktijk voor het afgeven van een 403-verklaring doorgaans geen provisie aan de moedermaatschappij betalen. Indien dit wel het geval zou zijn, zal de last daarvan niet aftrekbaar zijn en de bate niet belast.

Het afgeven van 403-verklaringen door de moedermaatschappij aan groepsmaatschappijen kan ook tot gevolg hebben dat groepsmaatschappijen tegen een lagere rente extern kunnen financieren. De groepsmaatschappijen die er financieel slechter voor staan profiteren in dat geval van de 403-verklaring. In de literatuur wordt het standpunt ingenomen dat een dergelijk rentevoordeel niet hoeft te worden gecorrigeerd voor fiscale doeleinden en dat derhalve kan worden aangesloten bij de daadwerkelijk betaalde rente aan de externe financier.²⁰

Zoals hiervoor is beschreven in paragraaf 7 kan de moedermaatschappij alsnog aansprakelijk worden gesteld als bij de verkoop van de vrijgestelde rechtspersoon de moedermaatschappij de 403-verklaring is vergeten in te trekken. De Hoge Raad

19. HR 28 februari 2014, ECLI:NL:HR:2014:417, *BNB* 2014/98.

20. R.L.P. van der Velden & T.J.A. Hendriks, 'De onzakelijke garantstelling', *WFR* 2020/18; Albert in zijn noot bij HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:683, *BNB* 2019/120.

heeft geoordeeld dat in onzakelijke paraplucredietssituaties het niet een vereiste is dat het concernverband nog bestaat op het tijdstip waarop de uit de aansprakelijkheid voortvloeiende lasten tot uitdrukking komen, omdat deze lasten hun oorsprong vinden in de aanvaarding van aansprakelijkheid voor schulden binnen de groep.²¹ In dat geval zijn de lasten van de aansprakelijkheidstelling ook niet aftrekbaar. Het ligt voor de hand dat deze lijn ook moet worden doorgetrokken naar de moedermaatschappij die de 403-verklaring is vergeten in te trekken en aansprakelijk wordt gesteld.

Btw-gevolgen aansprakelijkheidstelling

Indien de moedermaatschappij onder de 403-verklaring wordt aangesproken en een vergoeding dient te betalen aan een crediteur, dient te worden bepaald of de vergoeding kwalificeert als een vergoeding voor een prestatie voor btw-doeleinden. Indien sprake is van 'zuivere schadevergoeding', is de vaste lijn in de jurisprudentie dat geen sprake van een belaste prestatie door de schadevergoeding-ontvanger aan de schadevergoeding-betaler.²² De schadevergoeding kan ook het gevolg zijn van een door partijen onderling overeengekomen vergoeding. Indien de schadevergoeding-ontvanger zich neerlegt bij de ontstane situatie en geen verdere acties instelt, kan sprake zijn van een vergoeding voor een btw-belaste dienst.²³ De kwalificatie van de betaling door de moedermaatschappij onder een 403-verklaring als een schadevergoeding of een vergoeding voor een prestatie zal van geval tot geval moeten worden beoordeeld. In de praktijk kan het van belang zijn om de gevolgen voor de btw van een vergoeding contractueel vast te leggen.

Hoofdelijke aansprakelijkheid van belastingschulden

Zoals hiervoor is beschreven in paragraaf 4.1 strekt de aansprakelijkheid van een 403-verklaring zich in beginsel niet uit tot belastingschulden, tenzij uit de tekst van de 403-verklaring blijkt dat deze wel belastingschulden dekt. Indien vrijgestelde rechtspersonen een fiscale eenheid vennootschapsbelasting hebben gevormd met de moedermaatschappij, is de moedermaatschappij van de fiscale eenheid vennootschapsbelasting de primair belastingschuldige. Echter, op grond van artikel 39 Invorderingswet 1990 geldt voor de dochtermaatschappijen van de fiscale eenheid vennootschapsbelasting een hoofdelijke aansprakelijkheid voor de vennootschapsbelasting die over een tijdvak is geheven van de fiscale eenheid indien zij in dat tijdvak deel uitmaakten van de fiscale eenheid. Voor de fiscale eenheid omzetbelasting geldt voor de groepsmaatschappijen ook een hoofdelijke aansprakelijkheid op grond van artikel 43 Invorderingswet 1990 voor de omzetbelasting die over een tijdvak is geheven van de fiscale eenheid indien zij in dat tijdvak deel uitmaakten van de fiscale eenheid.

21. HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:683, *BNB* 2019/120, r.o. 2.6.

22. HvJ EG, 18 juli 2007, zaak C-277/05, ECLI:EU:C:2007:452. (*Société thermale d'Eugénie-les-Bains*).

23. HvJ EU 20 januari 2022, zaak C-90/20, ECLI:EU:C:2022:37; HvJ EU 22 november 2018, zaak C-29517, ECLI:EU:C:2018:942; Hof 's-Hertogenbosch 18 september 2009, ECLI:NL:GHSHE:2009:BK7202.

Over Loyens & Loeff

Loyens & Loeff N.V. is een onafhankelijk full-service kantoor van advocaten, belastingadviseurs en notarissen, waar de civiele en fiscale dienstverlening geïntegreerd wordt aangeboden. De advocaten en notarissen enerzijds en de belastingadviseurs anderzijds hebben binnen het kantoor een gelijkwaardige positie. Met deze opzet en haar omvang is Loyens & Loeff N.V. uniek in de Benelux en Zwitserland.

De praktijk is vooral gericht op het (internationale) bedrijfsleven en de overheid. Loyens & Loeff N.V. is een kantoor met uitgebreide kennis en ervaring op het gebied van onder meer belastingrecht, ondernemingsrecht, fusies en overnames, beursnoteringen, privatiseringen, bank- en effectenrecht, commercieel onroerend goed, arbeidsrecht, bestuursrecht, technologie, media en procesrecht, EU en mededinging, bouwrecht, energierecht, insolventie, milieurecht, pensioenrecht en ruimtelijke ordening.

Genoteerd is een periodieke nieuwsbrief voor relaties van Loyens & Loeff N.V. Genoteerd verschijnt sinds oktober 2001.

Auteurs van deze bijdrage zijn:

Pam de Boer (pam.de.boer@loyensloeff.com) en

Qury van Vliet (qury.van.vliet@loyensloeff.com).

Redactie

prof. mr. dr. A.C.P. Bobeldijk

prof. dr. R.P.C. Cornelisse

mr. P.E.B. Corten

mr. E.H.J. Hendrix

P.L. Hezer

mr. H.L. Kaemingk

mr. G. Koop

prof. mr. W.J. Oostwouder

mr. R.L.P. van der Velden

prof. mr. dr. F.J. Vonck

mr. K. Wiersma

Uiteraard kunt u zich ook wenden tot uw eigen contactpersoon binnen Loyens & Loeff N.V.

Disclaimer

Hoewel deze publicatie met grote zorgvuldigheid is samengesteld, aanvaarden Loyens & Loeff N.V. en alle andere entiteiten, samenwerkingsverbanden, personen en praktijken die handelen onder de naam 'Loyens & Loeff', geen enkele aansprakelijkheid voor de gevolgen van het gebruik van de informatie uit deze uitgave zonder hun medewerking. De aangeboden informatie is bedoeld ter algemene informatie en kan niet worden beschouwd als advies.

Als **One Firm: Law & Tax** zijn wij trots op de unieke ondersteuning die wij bieden aan internationale ondernemingen, financiële instellingen, investeerders en vermogenden. Dit doen we vanuit Nederland, België, Luxemburg en Zwitserland, onze thuishavens. En met kantoren in financiële centra en een wereldwijd partnernetwerk, staan wij u bij waar u wenst.

Op het Europese vasteland zijn wij koploper en met bijzondere aandacht voor Private Equity & Funds, Real Estate, Life Sciences & Healthcare en Energy & Infrastructure. Door fiscale, civiel rechtelijke en notariële expertise te integreren en aan de hand van advies, transacties en procesvoering, helpen wij u vooruit met slimme en efficiënte oplossingen.

Binnen een goed partnerschap draait topadvies niet alleen om kennis, maar ook om het begrijpen van uw zaak tot in detail en het vinden van de beste oplossing. Deze toewijding is de basis van ons succes.

Laten we samen oplopen - **Further. Better. Together.**

Amsterdam, Brussel, Londen, Luxemburg, New York, Parijs, Rotterdam, Tokio, Zürich